

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	11
1. Το <i>Corpus Priapeorum</i>	17
i. Λογοτεχνικό είδος, πατρότητα και χρονολόγηση	17
ii. Περιεχόμενο, δομή και συνοχή	29
2. Μύθος και χιούμορ	35
i. Μυθολογικά παραδείγματα σε εκτεταμένους καταλόγους	39
ii. Επίθεση σε <i>vetula</i>	53
iii. Γλωσσικά παιχνίδια	57
iv. Άλλα μυθολογικά παραδείγματα και σύντομες μυθολογικές αναφορές	62
3. Λεκτικά και ηχητικά παιχνίδια	95
4. Κατάλογοι	103
i. Σύγκριση του Πρίαπου με τους ολύμπιους θεούς	104
ii. (Ερωτικοί) καρποί	127
iii. Ταπεινή καταγωγή και ασχήμια του Πρίαπου	135

iv. Περιγραφή μιας κοπέλας	157
v. Ποιητική	159
vi. Ερωτική ερμηνεία των ομηρικών επών	162
 5. Ο «γυναικείος»/γυναικείος λόγος της Πηνελόπης	 193
 6. <i>Corpus Priapeorum</i> : Κείμενο – Μετάφραση	 219
 Βιβλιογραφία	 275
 Ευρετήριο χωρίων	 287
Ευρετήριο κύριων ονομάτων	301
Ευρετήριο πραγμάτων και εννοιών	307

Εισαγωγή

Αφορμή για την ενασχόλησή μου με το *Corpus Priapeorum* αποτέλεσε η συμμετοχή μου στο 9ο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών με θέμα: «*Rideamus igitur...* Το χιούμορ στη λατινική λογοτεχνία», το οποίο διοργανώθηκε στην Αθήνα τον Μάιο του 2011. Μέχρι τότε γνώριζα το έργο αυτό μόνο μέσα από σύντομες αναφορές που περιείχαν τα διάφορα βιβλία ιστορίας της λατινικής λογοτεχνίας, ενώ η επαφή μου με το κείμενο ήταν περιορισμένη, με εξαίρεση ελάχιστες βιβλιογραφικού τύπου παραπομπές. Εκείνο που σε γενικές γραμμές γνώριζα ήταν ότι πρόκειται για μια μάλλον μυστηριώδη συλλογή πικάντικων επιγραμμάτων με θέμα τον θεό Πρίαπο. Ο ποιητικός κήπος του θεού, κατάφυτος και σκοτεινός, παρέμενε ακόμη κρυμμένος και απρόσιτος.

Η δυσκολία μαζί και η πρόκληση να μιλήσει κανείς με τρόπο επιστημονικό και ουδέτερο για κείμενα με έντονα σεξουαλικό και στη συντριπτική τους πλειονότητα χυδαίο περιεχόμενο κέντρισαν το ενδιαφέρον μου εξαρχής. Πολύ γρήγορα διαπίστωσα πως, προκειμένου να αξιολογήσει κάποιος σωστά και να απολαύσει τη συλλογή, θα πρέπει προηγουμένως να κρεμάσει το πανωφόρι των ατομικών του προκαταλήψεων και των σύγχρονων ιδεολογικών και αι-

σθητικών πεποιθήσεων στην είσοδο του κήπου και να αφεθεί να γνωρίσει έναν κόσμο τόσο όμοιο όσο και διαφορετικό από τον δικό μας· έναν κόσμο σκληρό, ενίοτε ανήθικο και άδικο, έναν κόσμο ζωντανό που είναι έτοιμος να αστείευτεί και να γελάσει παρωδώντας ακόμη και τον ίδιο του τον εαυτό, έναν κόσμο που θεωρεί το γέλιο σοβαρή υπόθεση. Η χοντροκομμένη φιγούρα του θεού Πρίαπου με τη βρομερή γλώσσα, που στέκει απειλητικός και άγρυπνος φύλακας στην είσοδο του (λογοτεχνικού) κήπου, ουσιαστικά ειρωνεύεται τον καθωσπρεπισμό, την ηθικολογία και την υποκρισία.

Η ποίηση του *Corpus Priapeorum* είναι προϊόν υψηλής ποιητικής διάνοιας που απαιτεί ένα εξίσου υψηλού επιπέδου και με γερή λογοτεχνική συγκρότηση κοινό, προκειμένου να εκτιμηθεί η ομορφιά του. Μία από τις θεμελιακές ποιητολογικές συμβάσεις της συλλογής είναι η έντονη αντίθεση μεταξύ χαμηλής χυδαίας έκφρασης και υψηλού σοβαρού περιεχομένου. Σε μια ιλουστρασιόν εποχή, όπως είναι η δική μας, μια εποχή που προβάλλει τη λάμψη και αποθεώνει το επιφανειακό αδιαφορώντας για το βάθος και την ουσία των πραγμάτων, η συλλογή αυτή φέρνει στο προσκήνιο μια ποιητική γραφή η οποία στοχεύει να κάνει τον αναγνώστη να ψάξει κάτω από τη γυαλιστερή επιφάνεια, με υπομονή και επιμονή να ανασκάψει τη στρωματογραφία της γλωσσικής έκφρασης, προκειμένου να βρει τον καλά κρυμμένο θησαυρό του ποιητικού αισθήματος.

Καρπός της συστηματικής ενασχόλησής μου με το *Corpus Priapeorum* τα τελευταία τέσσερα χρόνια είναι το

παρόν βιβλίο, το οποίο αποτελείται από πέντε κεφάλαια-μελέτες που επικεντρώνονται σε βασικά, κατά τη γνώμη μου, ζητήματα της συλλογής. Το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με το θέμα της πατρότητας και της χρονολόγησης της συλλογής, καθώς και με τις αρχές διάταξης των επιγραμμάτων σε αυτήν. Το δεύτερο είναι αφιερωμένο στη χρήση του μύθου και στη λειτουργία του ως μηχανισμού πρόκλησης χιούμορ, ενώ το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τις γλωσσοκεντρικές εμμονές του ποιητή, όπως φανερώνονται σε ποικίλα λεκτικά και ηχητικά λογοπαίγνια. Το τέταρτο προσφέρει μια αναλυτική εξέταση της δομής και της λειτουργίας των καταλόγων στη συλλογή, και το πέμπτο αποτελεί μια έμφυλη ανάγνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του λόγου της Πηνελόπης στο ποίημα 68. Οι μελέτες αυτές μπορεί να διαβαστούν είτε μεμονωμένες είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους.* Το βιβλίο ολοκληρώνεται με την παράθεση του λατινικού κειμένου και της πρώτης στα ελληνικά μετάφρασης του *Corpus Priapeorum*.

Ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω πρωτίστως στον εκδότη κ. Παύλο Παπαχριστοφίλου για την ένθερμη στήριξη και αποδοχή του έργου μου από την πρώτη κιόλας στιγμή. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιμελήτρια κ.

* Προηγούμενες (λιγότερο ή περισσότερο επεξεργασμένες) εκδόχές των κεφαλαίων «Μύθος και χιούμορ» και «Κατάλογοι» αποτελούν, αντίστοιχα, οι υπό έκδοση δημοσιεύσεις του συγγραφέα: (α) «*insulsissima quid puella rides?* Χιούμορ στο *Corpus Priapeorum*: η περίπτωση των μυθολογικών παραδειγμάτων», και (β) “Catalogues in the *Corpus Priapeorum*” (βλ. και βιβλιογραφία, II. Βιβλία και άρθρα).

Αγγελική Τσαμπάζη για το ενδιαφέρον, τη φροντίδα και τη δυσέυρετη στις μέρες μας εμμονή στη λεπτομέρεια με την οποία διεξήλθε τα τυπογραφικά δοκίμια προφυλάσσοντάς με έτσι από ολισθήματα.

Στο χρονικό διάστημα που διήρκησε η συγγραφή του βιβλίου γνωρίζω καλά πως κούρασα αρκετούς φίλους με τις απορίες και τις εμμονές μου. Οι ευχαριστίες μου προς αυτούς είναι ειλικρινείς και από καρδιάς και, όσο αναμενόμενες και τυπική και αν είναι η έκφρασή τους, θα ήταν για μένα αδιανόητο να παραλειφθούν. Ευχαριστίες οφείλονται σε συναδέλφους και φίλους οι οποίοι, παρά τον προσωπικό τους φόρτο εργασίας, δέχτηκαν εκθύμως να διαβάσουν διάφορες εκδοχές του κειμένου. Με την κριτική, τις παρατηρήσεις, τις διορθώσεις και τα εύστοχα σχόλιά τους με βοήθησαν να διορθώσω λάθη, πράγματα που δεν κατανόησα σωστά, και έτσι να βελτιώσω σημαντικά το αρχικό κείμενο. Ευχαριστώ, λοιπόν, την αγαπητή φίλη και συνάδελφο Άννα Μαστρογιάννη, Επίκ. Καθηγήτρια Λατινικής Φιλολογίας στο ΔΠΘ, για τις παρατηρήσεις, την κριτική ανάγνωση κεφαλαίων του βιβλίου, αλλά και για τη σημαντική βιβλιογραφική της υποστήριξη με υλικό από βιβλιοθήκες του εξωτερικού. Ευχαριστώ, επίσης, τους συναδέλφους Σοφία Παπαϊωάννου, Αναπλ. Καθηγήτρια Λατινικής Φιλολογίας στο ΕΚΠΑ, και Γιώργο Παρασκευιώτη, επισκέπτη Λέκτορα Λατινικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, που διάβασαν με προσοχή και βελτίωσαν με την κριτική τους αρχικές εκδοχές του κειμένου. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τη φίλη και φιλόλογο Άρτεμη Αρχοντογεώργη για

τη βοήθειά της στη μετάφραση του λατινικού κειμένου, ιδιαίτερα για τα ευφάνταστα μεταφραστικά ισοδύναμα που μου πρότεινε σε δύσκολα σημεία του. Είναι αυτονόητο πως οποιαδήποτε λάθη και παραλείψεις εξακολουθούν να υπάρχουν στο κείμενο βαραίνουν εμένα τον ίδιο αποκλειστικά. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον αδερφό μου, Ανδρέα Μιχαλόπουλο, Αναπλ. Καθηγητή Λατινικής Φιλολογίας στο ΕΚΠΑ, για την άμεση ανταπόκριση σε κάθε απορία μου, τις συζητήσεις, την ερευνητική καθοδήγηση και κυρίως γιατί εξακολουθεί και αποτελεί όλα αυτά τα χρόνια ασταμάτητη πηγή έμπνευσης και στήριξης σε κάθε μου προσπάθεια. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την αγάπη, την πίστη τους σε εμένα και για την αδιάκοπη φροντίδα και υποστήριξή τους (ηθική και υλική).

Η αφιέρωση του βιβλίου ανήκει δικαιωματικά στη σύζυγό μου, Μαρία, η οποία με περισσή υπομονή και αγάπη ανέχτηκε (και ανέχεται) αλόγιστα την απουσία, τον εκνευρισμό, τις ατέλειωτες ώρες απομόνωσης και μελέτης, ακόμα και όταν η άφιξη του μικρού μας γιου απαιτούσε περισσότερο από ποτέ άλλοτε την παρουσία μου και την ενεργή συμμετοχή μου σε άλλο πεδίο. Χωρίς την αγάπη της, την άνευ όρων υποστήριξή της και το φωτεινό της χαμόγελο δεν θα είχα καταφέρει παρά ελάχιστα μέχρι σήμερα.

Κομοτηνή, 3 Ιουλίου 2014,
μνήμη Αγίου Υακίνθου